

Σουηδίας Κλεόπας: Τί καθιστά έναν χώρο ιερό;

[Οικουμενικό Πατριαρχείο](#) / [Μητροπόλεις Οικουμενικού Θρόνου](#)

Στο πλαίσιο του Διαλόγου μεταξύ του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Γραφείο Διαθρησκειακών και Διαπολιτισμικών Υποθέσεων) και της Διεθνούς Ιουδαϊκής Επιτροπής για Διαθρησκειακές Διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκε στη Γενεύη, τη Δευτέρα 8 Δεκεμβρίου 2025, ο [Μητροπολίτης Σουηδίας και πάσης Σκανδιναβίας κ. Κλεόπας](#) ανέπτυξε το θέμα «Τί καθιστά έναν χώρο ιερό;», προσφέροντας μια βαθιά βιβλική, πατερική και επίκαιρη θεώρηση της έννοιας της αγιότητας.

Ο Σεβασμιώτατος τόνισε ότι «ή αγιότητα δεν είναι αυθαίρετη ούτε προϊόν ανθρώπινης σύμβασης», αλλά «πηγάζει από την παρουσία του Θεού και την ελεύθερη απάντηση του ανθρώπου». Παραπέμποντας στη φλεγόμενη βάτο, υπενθύμισε τον λόγο του Κυρίου προς τον Μωυσή: «Λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος... γῆ ἁγία ἐστίν», επισημαίνοντας ότι το ἅγιο δεν ταυτίζεται με το εντυπωσιακό, αλλά με την αποκάλυψη του Θεού.

Στο κέντρο της ορθόδοξης εμπειρίας του ιερού έθεσε την Ενανθρώπιση, σημειώνοντας ότι «ὁ Θεὸς ἔστησε τὴ σκηνὴ Του ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους», γεγονός που καθιστά την κτίση «δεκτικὴ τῆς θείας παρουσίας». Ὅπως χαρακτηριστικά ανέφερε, «ὁ ἱερὸς χώρος εἶναι τόπος συνάντησης, ὅπου ὁ οὐρανὸς

καὶ ἡ γῆ συναντῶνται καὶ ὁ χρόνος ὑπερβαίνεται».

Ο Σεβασμιώτατος δεν παρέλειψε να επισημάνει ὅτι ἡ αγιότητα προϋποθέτει ἦθος καὶ ευθύνη, υπογραμμίζοντας πως «ἕνας χῶρος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἅγιος χωρὶς εἰρήνη, σεβασμὸ καὶ δικαιοσύνη». Σε ἕναν κόσμον ὅπου οἱ χῶροι λατρείας «συχνὰ γίνονται στόχοι βίας», κάλεσε σε κοινὴ εγρήγορση καὶ μαρτυρία, τονίζοντας ὅτι «ὁ κατεξοχὴν ἱερὸς χῶρος εἶναι τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο».

Ἡ εἰσήγηση κατέληξε σε πρόσκληση διαλόγου καὶ συνάντησης, μετὰ τὴν ἐπισημάνση ὅτι «ἕνας χῶρος γίνεται ἅγιος ὅταν ὁ Θεὸς γίνεται δεκτὸς ἐκεῖ», ὄχι μόνον μέσα ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὴ λατρεία, ἀλλὰ κυρίως μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά που ἀνοίγεται στὴν ἀγάπη.

Αναλυτικὰ ἡ παρουσίαση τοῦ Μητροπολίτου Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας κ. Κλεόπα, με θέμα «Τί καθιστὰ ἕναν χῶρον ἱερό;»

Παναγιώτατε Οἰκουμενικὴ Πατριάρχα κ.κ. Βαρθολομαῖε,
Αξιότιμα Μέλη τῆς Διεθνούς Ἰουδαϊκῆς Επιτροπῆς γιὰ Διαθρησκειακὲς
Διαβουλεύσεις,
Εκπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου,
Σεβαστοὶ συμμετέχοντες καὶ ἀγαπητοὶ φίλοι,
Εἶναι συγχρόνως ευλογία καὶ ευθύνη νὰ στοχαστοῦμε μαζί πάνω στο ἐρώτημα που

τίθεται ενώπιόν μας σήμερα: Τί καθιστά έναν χώρο ιερό; Πρόκειται για ένα ερώτημα που αγγίζει την ίδια την ουσία του ποιοι είμαστε ως κοινότητες λατρείας – χριστιανικές, ιουδαϊκές και, πράγματι, όλων των ανθρώπων που επιζητούν να προσανατολίσουν τη ζωή τους προς τον Θεό.

Η αγιότητα δεν είναι απλώς μια κατηγορία ιερής γεωγραφίας· είναι ένας τρόπος συνάντησης με τον Θεό, ένας τρόπος διαμόρφωσης, μεταμόρφωσης και αποκατάστασης της κοινωνίας μας μεταξύ μας και με τον Έναν που είναι Άγιος.

1. Η αγιότητα αρχίζει από την παρουσία του Θεού

Τόσο στην ιουδαϊκή όσο και στη χριστιανική μας παράδοση, η ιερότητα ενός χώρου δεν είναι ποτέ αυθαίρετη. Ένας χώρος δεν είναι ιερός απλώς λόγω διακόσμησης, αρχιτεκτονικής ακρίβειας ή μόνο ανθρώπινης καθαγίασης. Η αγιότητα πηγάζει από την παρουσία του Θεού και από την ανταπόκριση της ανθρώπινης καρδιάς.

Στο βιβλίο της Εξόδου, όταν ο Μωυσής πλησιάζει τη φλεγόμενη βάτο, ο Κύριος του λέει: «Λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐφ’ ᾧ σὺ ἕστηκας γῆ ἁγία ἐστίν» (Έξοδος 3,5).

Ο θάμνος της ερήμου, το χώμα κάτω απ’ τα πόδια του Μωυσή, είναι κοινά και συνηθισμένα. Αυτό που τα καθιστά άγια είναι η αυτοαποκάλυψη του Θεού, η εγγύτητά Του και η αναγνώριση αυτής της εγγύτητας από τον Μωυσή.

Κατά τον ίδιο τρόπο, ο Ναός της Ιερουσαλήμ, το επίκεντρο της ιουδαϊκής λατρείας επί αιώνες, ήταν άγιος, όχι απλώς ως αρχιτεκτονικό οικοδόμημα, αλλά ως τόπος κατοίκησης της Θείας Παρουσίας – της Σεχινά.

Ακόμη και μετά την καταστροφή του Ναού, η ιουδαϊκή παράδοση διαφύλαξε την πεποίθηση ότι η αγιότητα δεν χάνεται, αλλά διαχέεται και μεταφέρεται στο σπίτι, στη συναγωγή, στον οίκο μελέτης και, πράγματι, στην ανθρώπινη καρδιά.

Η Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση αναγνωρίζει την ίδια θεμελιώδη αλήθεια: η αγιότητα προέρχεται από τον Θεό. Όπως γράφει ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης, «μόνος ὁ Θεὸς ἅγιός ἐστι καθ’ ἑαυτόν· οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ μετουσίαν». Η αγιότητα ενός ναού, ενός μοναστηριού, ενός προσκυνηματικού τόπου ή ενός λειψάνου είναι παράγωγη· είναι μετοχή στη θεία αγιότητα.

2. Η αγιότητα και η Ενανθρώπιση: ο Θεός μεθ’ ημών

Για τους Ορθοδόξους Χριστιανούς, η βαθύτερη κατανόηση του ιερού χώρου διαμορφώνεται από το μυστήριο της Ενανθρώπισης: «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ιωάννης 1,14). Ο ελληνικός όρος «ἐσκήνωσεν» σημαίνει κυριολεκτικά «κατεσκήνωσε», «έστησε τη σκηνή Του».

Ο Θεός έστησε τη σκηνή Του ανάμεσα στους ανθρώπους, εισερχόμενος στον φυσικό χώρο, στην υλική ύπαρξη, στην ανθρώπινη εμπειρία. Αυτό μας διδάσκει ότι ο υλικός χώρος δεν αποτελεί εμπόδιο για τον Θεό, αλλά όχημα της παρουσίας Του.

Γι’ αυτό και οι Πατέρες της Εκκλησίας επιμένουν ότι η κτίση είναι ικανή να φέρει το θείο. Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός υπερασπίστηκε την τιμή των ιερών

εικόνων λέγοντας: «Οὐ τὴν ὕλην προσκυνῶ, ἀλλὰ τὸν τῆς ὕλης Δημιουργόν, τὸν δι' ἐμὲ ὕλην γενόμενον». Ο ἱερός χώρος εἶναι δυνατός ακριβῶς ἐπειδὴ ὁ Θεός εἰσήλθε στον χώρο.

Γι' αὐτό καὶ ἡ Ορθόδοξη Εκκλησία, στα ἐγκαίνια ἐνός ναοῦ, προσεύχεται, ὄχι μόνο νὰ ἀγιασθεῖ ὁ χώρος, ἀλλὰ νὰ φανερώσῃ ὁ Θεός τὴν παρουσία Του ἐκεῖ, ὅπως ἀποκαλύφθηκε στον Μωυσή, στον Ἡλία στο ὄρος Χωρήβ καὶ, πάνω ἀπ' ὅλα, στον Λόγο που ἔλαβε σάρκα.

3. Ο ἱερός χώρος ὡς τόπος συνάντησης

Καὶ στὶς δύο παραδόσεις, ὁ ἱερός χώρος δὲν εἶναι ἀπλῶς τόπος σκέψης περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ τόπος συνάντησης με τὸν Θεό. Ἡ συναγωγή κι ὁ ναός εἶναι τόποι κατοίκησης τῆς δόξης του Θεοῦ, ὅπου λαμβάνουν χώρα ἡ προσευχή, ἡ μετάνοια καὶ ἡ προσφορά τῆς καρδιάς.

Στα εβραϊκά, ἡ λέξη γιὰ τὴ συναγωγή, Beit Knesset, σημαίνει «οἶκος συνάξεως», τόπος ὅπου συγκεντρώνεται ἡ κοινότητα. Ἀντίστοιχα, ἡ Ορθόδοξη Εκκλησία ὀνομάζει τὸν χώρο τῆς λατρείας «ναό», υπογραμμίζοντας ὅτι δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ κτίσμα, ἀλλὰ γιὰ τὸν τόπο ὅπου συναντῶνται ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ομολογητής, στὴ μυστικὴ του θεολογία, περιγράφει τὸν ναό ὡς μικρόκοσμο τῆς δημιουργίας: τὸν κυρίως ναό ὡς τὸν κόσμος, τὸ ἱερό βῆμα ὡς τὸν οὐρανό καὶ ὅλο τὸν ναό ὡς τὸν τόπο τῆς θεανθρώπινης κοινωνίας.

Ὁ ναός εἶναι ὁ χώρος ὅπου οἱ πιστοὶ εἰσέρχονται σ' ἓνα διαφορετικὸ τρόπο υπάρξεως, ὅπου ὁ χρόνος υπερβαίνεται, ὅπου ἡ αἰωνιότητα μας ἀγγίζει κι ὁ ἄνθρωπος στέκεται με δέος.

4. Ο ἱερός χώρος ἀπαιτεῖ ἀνθρώπινη ἀνταπόκριση

Ὡστόσο, ἡ παρουσία του Θεοῦ ἀπὸ μόνῃ τῆς δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ υπάρξῃ ἀγιότητα. Ἡ ἀγιότητα ἀπαιτεῖ ἀνταπόκριση. Στὴ ραββινικὴ παράδοση, ἡ ἀγιότητα εἶναι σχέση: ὁ Θεός καλεῖ καὶ ὁ λαός ἀπαντᾷ μέσω τῆς πιστότητας στὴ Διαθήκη.

Στὴ χριστιανικὴ παράδοση, ἡ ἀγιότητα ἀπαιτεῖ συνέργεια, δηλαδή συνεργασία τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας.

Ἕνας ναός ἢ μιὰ συναγωγή μπορεῖ νὰ παραμείνουν ἄδαιοι· ἡ ἀγιότητά τους «ενεργοποιεῖται» ἀπὸ τὴν προσευχή, τὸν σεβασμό, τὰ δάκρυα, τὴ χαρά, τὴ σιωπή, τὸ ἄσμα, τὴ μετάνοια καὶ τὴν εὐλογία.

Ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέει: «Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσι με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ» (Ἠσ. 29,13).

Ὁ ἱερός χώρος μπορεῖ νὰ βεβηλωθεῖ ὅταν ἡ ἀνθρώπινη καρδιά εἶναι κλειστή, ὅπως μπορεῖ νὰ ἀγιασθεῖ ὅταν ἡ καρδιά στρέφεται πρὸς τὴν ἀγάπη.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μας διδάσκει ὅτι «Ἐκκλησία οὐ τοῖχοι καὶ ὀροφή, ἀλλὰ σύναξις πιστῶν». Οἱ ἄνθρωποι καθιστοῦν τὸν χώρο αὐτό που εἶναι. Με ἄλλα λόγια, ἓνας χώρος γίνεται ἅγιος ὅταν ὁ Θεός γίνεται δεκτός ἐκεῖ.

5. Ο ἱερός χώρος τιμάται με εἰρήνη, σεβασμό καὶ δικαιοσύνη

Ἡ ἀγιότητα δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξῃ χωρὶς εἰρήνη. Δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ με βία ἢ

αποκλεισμό.

Ο Προφήτης Μιχαίας μας υπενθυμίζει: «Τί Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου;» (Μιχ. 6,8).

Ένας χώρος δεν μπορεί να είναι άγιος αν μέσα σε αυτόν δεν γίνεται αποδεκτή η δικαιοσύνη.

Η ιερότητα του χώρου απαιτεί:

- ευλάβεια — στον τρόπο που μιλάμε και ενεργούμε μέσα σε αυτόν,
- φιλοξενία — στον τρόπο που καλωσορίζουμε τους ξένους,
- ειρήνη — στον τρόπο που φερόμαστε ο ένας στον άλλον.

Ο άγιος Ισαάκ ο Σύρος λέει: «Εἰρήνευσον ἐν σεαυτῷ, καὶ εἰρηνεύσει σοι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ». Η αγιότητα ακτινοβολεί προς τα έξω.

6. Ο ιερός χώρος σ' ένα πληγωμένο κόσμο

Ζούμε σε μια εποχή κατά την οποία οι ιεροί χώροι συχνά δεν γίνονται σεβαστοί:

- Εκκλησίες, συναγωγές και τζαμιά δέχονται επιθέσεις.
- Κοιμητήρια βεβηλώνονται.
- Συγκεντρώσεις προσευχής στοχοποιούνται.
- Προσκυνητές φοβούνται να ταξιδέψουν.

Αυτό δεν είναι μόνο πολιτική ή κοινωνική κρίση· είναι πνευματική πληγή. Αντανακλά τη λήθη του σεβασμού, την απώλεια του μυστηρίου, την τύφλωση απέναντι στην εικόνα του Θεού, τον πλησίον μας.

Η Ιερουσαλήμ, σεβαστή από Ιουδαίους, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, αποτελεί ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα: μια πόλη της οποίας η αγιότητα αναγνωρίζεται απ' όλους, αλλά η ειρήνη της παραμένει εύθραυστη.

Ο ψαλμωδός προσεύχεται: «Εἰρηνεύσατε τὰ εἰς Ἱερουσαλήμ· εὐθηνία τοῖς ἀγαπῶσί σε» (Ψαλμ. 122,6).

Η ειρήνη του ιερού χώρου δεν είναι απλώς η απουσία συγκρούσεων· είναι η παρουσία κατανόησης, σεβασμού, μνήμης και αγάπης.

7. Ο κατεξοχήν ιερός χώρος είναι το ανθρώπινο πρόσωπο

Οι παραδόσεις μας βεβαιώνουν ότι ο βαθύτερος ιερός χώρος δεν είναι κτισμένος από πέτρα· είναι το ανθρώπινο πρόσωπο. Ο άνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» (Γεν. 1,26). Η ανθρώπινη καρδιά είναι το θυσιαστήριο από το οποίο αναπέμπονται οι προσευχές. Το ανθρώπινο σώμα είναι ναός του Αγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. 6,19).

Ο Άγιος Μακάριος ο Αιγύπτιος γράφει: «Μικρὸν ἐστὶν ἡ καρδιά ὡς σκεῦος, καὶ ὅμως ἐκεῖ εἰσὶ δράκοντες καὶ λέοντες, καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι· ἐκεῖ ἡ βασιλεία καὶ ἐκεῖ ἡ βασιλεία τοῦ σκότους».

Η αγιότητα αρχίζει από την καρδιά. Αν χαθεί η αίσθηση του ιερού στο ανθρώπινο πρόσωπο, τότε κανένα κτίσμα, κανέναν τόπος, κανένα προσκύνημα δεν μπορεί να παραμείνει ἅγιο. Αν όμως τιμούμε τη θεία εικόνα ο ένας στον άλλον, τότε θα συναντούμε αγιασμένο έδαφος όπου κι αν στεκόμαστε, ακόμη και στην έρημο.

8. Μια κοινή κλήση

Τί καθιστά έναν χώρο ιερό;

- Η παρουσία του Θεού.
- Η ανταπόκριση της ανθρώπινης καρδιάς.
- Η αφοσίωση μιας κοινότητας στην προσευχή, την ειρήνη και τη δικαιοσύνη.
- Η αναγνώριση της θείας εικόνας στον πλησίον.

Αυτή η κοινή κατανόηση μας προσφέρει στέρεο έδαφος για διάλογο και συνεργασία. Δεν είναι απαραίτητο να συμφωνούμε σ' όλα τα θεολογικά δόγματα,

αλλά να στεκόμαστε μαζί, με σεβασμό απέναντι στο ιερό. Δεν καλούμαστε να εξαλείψουμε τις διαφορές, αλλά να εμβαθύνουμε τις συναντήσεις μας.

Το να στεκόμαστε σε άγιο έδαφος σημαίνει να αφαιρούμε τα υποδήματα της υπερηφάνειας, της προκατάληψης, της ανωτερότητας και του φόβου. Σημαίνει να αναγνωρίζουμε ότι προσεγγίζουμε Εκείνον που είναι υπεράνω των ορίων μας και ταυτόχρονα εγγύτερος από την ίδια μας την αναπνοή.

9. Εκκλησίες, συναγωγές, τζαμιά, ναοί – στόχοι βίας

Ωστόσο, όταν μιλούμε σήμερα για ιερό χώρο, οφείλουμε να το κάνουμε με νηφαλιότητα και συμπόνια, διότι η εποχή μας χαρακτηρίζεται από ανοιχτές πληγές. Σ' ολόκληρο τον κόσμο, χώροι λατρείας – εκκλησίες, συναγωγές, τζαμιά – έχουν καταστεί στόχοι βίας. Τα τελευταία χρόνια γίναμε μάρτυρες της οδυνηρής πραγματικότητας ότι οι χώροι που προορίζονταν να στεγάζουν την προσευχή διαπεράστηκαν από το δηλητηριώδες βέλος του φόβου, της αιματοχυσίας και της οδύνης.

Τα στοιχεία είναι πραγματικά συγκλονιστικά. Σύμφωνα με έκθεση του Απριλίου 2023 της Διεθνούς Εταιρείας για τις Πολιτικές Ελευθερίες και το Κράτος Δικαίου, τουλάχιστον 52.250 διωκόμενοι Χριστιανοί έχουν θανατωθεί τα τελευταία δεκατέσσερα χρόνια, απλώς και μόνο για το «έγκλημα» ότι ήταν Χριστιανοί.

Στην έκθεση «Μισαλλοδοξία και Διακρίσεις κατά των Χριστιανών στην Ευρώπη 2024», η OIDAC Europe κατέγραψε 2.211 εγκλήματα μίσους κατά Χριστιανών το 2024. Παράλληλα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα πρόσφατα στοιχεία του FBI σκιαγραφούν μια ιδιαίτερα ανησυχητική εικόνα εκτεταμένου αντισημιτισμού. Οι Εβραίοι, που αποτελούν μόλις το 2% του πληθυσμού των ΗΠΑ, υπήρξαν η δεύτερη πιο στοχοποιημένη ομάδα, με το 18% όλων των καταγεγραμμένων εγκλημάτων μίσους το 2024 να στρέφεται εναντίον της εβραϊκής κοινότητας – αύξηση 5,8% σε σχέση με το 2023.

Μεταξύ όλων των εγκλημάτων μίσους με θρησκευτικό κίνητρο, το 69% στόχευε Εβραίους. Στα δύο χρόνια που ακολούθησαν τις τρομοκρατικές επιθέσεις της Χαμάς στις 7 Οκτωβρίου – την πιο φονική ημέρα για τους Εβραίους μετά το Ολοκαύτωμα – το κύμα του αντιεβραϊκού μίσους, όχι μόνο δεν υποχώρησε, αλλά εντάθηκε, με ολέθριες συνέπειες. Οι Εβραίοι στις ΗΠΑ βιώνουν βία, παρενόχληση, εκφοβισμό και αντισημιτικούς βανδαλισμούς σε πρωτοφανή επίπεδα.

Σύμφωνα με την τελευταία παγκόσμια έρευνα Global 100 της Anti-Defamation League, το 20% των ερωτηθέντων παγκοσμίως δεν έχει ακούσει για το Ολοκαύτωμα. Λιγότεροι από τους μισούς (48%) αναγνωρίζουν την ιστορική του ακρίβεια, ποσοστό που μειώνεται στο 39% μεταξύ των ηλικιών 18-34 ετών, γεγονός που υπογραμμίζει μια ανησυχητική δημογραφική τάση.

Οι ερωτώμενοι κάτω των 35 ετών εμφανίζουν, επίσης, αυξημένα επίπεδα αντισημιτικών αντιλήψεων (50%), κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα απ' όσους είναι άνω των 50. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, διότι, όπως μας διδάσκει η κοινή μας ιστορία, η άρνηση αποτελεί το τελικό στάδιο της

γενοκτονίας.

Πράξεις τρομοκρατίας, υποκινούμενες από ιδεολογία ή μίσος, έχουν παραβιάσει χώρους αφιερωμένους στον Θεό. Ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, ο θρησκευτικός και πολιτικός εξτρεμισμός συνεχίζουν να τροφοδοτούν την οργή και τη διαίρεση. Οφείλουμε να καταδικάσουμε με σαφήνεια και ηθική ευθύνη το σκοτεινό φάσμα του αντισημιτισμού, ο οποίος παραμένει βαρύ αμάρτημα, πνευματική τύφλωση και άρνηση της αξιοπρέπειας του ανθρώπινου προσώπου που πλάσθηκε κατ' εικόνα Θεού.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει επανειλημμένως και ξεκάθαρα καταδικάσει τον αντισημιτισμό, όχι μόνο ως μίσος εναντίον ενός λαού, αλλά ως μίσος εναντίον του θείου δώρου της Διαθήκης, εναντίον της μνήμης και εναντίον του Θεού του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ, τον οποίο κι εμείς οι ίδιοι λατρεύουμε.

Η ευαλωτότητα των ιερών χώρων στην εποχή μας μας υπενθυμίζει ότι η αγιότητα δεν αποσπά έναν τόπο από την ιστορία· αντιθέτως, τον τοποθετεί στο κέντρο της ιστορίας, εκεί όπου η ελπίδα αμφισβητείται, η ειρήνη πρέπει να υπερασπισθεί και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια να επιβεβαιώνεται ξανά και ξανά.

Ως Ορθόδοξοι Χριστιανοί πιστεύουμε ότι η αγιότητα ενός χώρου δεν μπορεί να καταστραφεί από τη βία, διότι πηγάζει από τον Θεό. Μπορεί όμως να τραυματιστεί ο ανθρώπινος σεβασμός, να κλονιστεί η κοινοτική εμπιστοσύνη, να εισέλθει ο φόβος στην καρδιά. Γι' αυτό η απάντησή μας δεν μπορεί να είναι η απόσυρση ή η απομόνωση, αλλά η βαθύτερη δέσμευση στον διάλογο, στην παιδεία, στη φιλοξενία και στη θεραπεία της κοινής μας μνήμης.

Ο Άγιος Πορφύριος ο Καυσοκαλυβίτης δίδασκε ότι η αληθινή πνευματική ζωή δεν κρύβεται από τον κόσμο, αλλά τον μεταμορφώνει. Έλεγε: «Όπου υπάρχει αγάπη, δεν υπάρχει φόβος».

Για να προστατεύσουμε τους ιερούς χώρους, οφείλουμε να καλλιεργήσουμε μια αγάπη αρκετά ισχυρή ώστε να αφοπλίζει το μίσος, όχι μόνο πολιτικά ή κοινωνικά, αλλά και πνευματικά.

Σε άρθρο της New York Times της 19ης Νοεμβρίου 2025, με τίτλο «Οι ορθόδοξοι ναοί γεμίζουν από νέους προσήλυτους» (“Orthodox Church Pews are Overflowing with Converts”), γίνεται εκτενής αναφορά στην εισροή μεταστραφέντων της Γενιάς Z, φαινόμενο που αποδίδεται εν μέρει στη διαχρονική συνέχεια της Ορθοδοξίας από την Αποστολική εποχή και στη μεταμορφωτική της πνευματικότητα.

Τα στοιχεία αυτά συνδέονται στενά με την εκκλησιαστική αντίληψη για την αγιότητα του χώρου, γεγονός που εξηγεί γιατί, μετά την πανδημία του κορωνοϊού, η φυσική παρουσία στη λατρεία είχε πλήρως αποκατασταθεί μέχρι το 2023 στις μέσες Ορθόδοξες ενορίες, υπερβαίνοντας πολλές μεγαλύτερες ομολογίες, σύμφωνα με τη μελέτη “Exploring the Pandemic Impact on Congregations”.

Σ' αυτό το έργο μοιραζόμαστε κοινό σκοπό. Ιουδαίοι και Χριστιανοί γνωρίζουμε τι σημαίνει να φυλάσσουμε την προσευχή εν μέσω κινδύνου, να αποστηθίζουμε τη

Γραφή όταν τα βιβλία απαγορεύονταν, να μεταφέρουμε το ιερό στην καρδιά όταν το ιερό από πέτρα καταστράφηκε. Οι ιστορίες μας μας διδάσκουν ανθεκτικότητα ως ελπίδα.

Έτσι, η αγιότητα του χώρου στην εποχή μας δεν στηρίζεται μόνο στη λατρεία και την αρχιτεκτονική, αλλά στη δέσμευση για ειρήνη, στην αμοιβαία αναγνώριση, στην αποκήρυξη του μίσους και στην απόρριψη κάθε ιδεολογίας που αρνείται την ανθρωπιά του πλησίον.

Ο ιερός χώρος πρέπει να υπερασπίζεται, όχι με όπλα, αλλά με συμπόνια, παιδεία, εγγήγορση και τη κοινή μαρτυρία ότι κάθε άνθρωπος φέρει το αποτύπωμα του Θεού.

10. Επίλογος

Παναγιώτατε,

Αγαπητοί μου Αδελφοί,

Το να μιλούμε για ιερό χώρο σημαίνει να μιλούμε για το μυστήριο της εγγύτητας του Θεού. Το έργο που έχουμε μπροστά μας σε αυτόν τον διάλογο δεν είναι απλώς ακαδημαϊκό· είναι ποιμαντικό, πνευματικό και βαθύτατα ανθρώπινο. Είναι να διαφυλάξουμε τους χώρους όπου συναντάται ο Θεός και να καλλιεργήσουμε τις καρδιές όπου ο Θεός επιθυμεί να κατοικήσει.

Είθε ο κοινός μας σεβασμός να γίνει μαρτυρία προς τον κόσμο και είθε η ειρήνη του Αγίου Θεού – Εκείνου που κάλεσε τον Μωυσή από τη φλεγόμενη βάτο, που έγινε σάρκα και κατοικεί ανάμεσά μας – να μας χαρίσει τη σοφία, ν' αναγνωρίζουμε τον ιερό χώρο ο ένας στο πρόσωπο του άλλου. Σας ευχαριστώ.

